

מילואים הלכות לולב סימן תרמח

המשך מעמוד 236

באתרוג, כגון אתרוג כפוף ועקום החדמה למגל, שבין אם נעשה מעצמו ובין שגידלו כך בדפוס הרי זה כשר. והביאו הכף החיים (סיק קבה), החוסף, שכן כתב בשו"ת בית דוד (סי' חנא) שאתרוג שהוא עקום לפניו עד שנראה כבעל חטורת, יש הפוסלו, וטעות היא בידו, כי לא מציעו

פסול זה אלא בלולב, ומעשים בכל יום שנוטלים ערבה כפופה לפניו ואין מקפידים כלל. והתפארת ישראל (סוכה פ"ג ימן אות לו) כתב, שהידורו של האתרוג הוא שיהיה ישר ופיטמתו תהיה מכוונת למול עוקצו מזה , והביאו החיים וברכה (ארת סה). וראה עוד בספר ארבעת המינים למהררין עמ' קעו.

[משנ"ב ס"ק סב]
שנים דבוקים בבריתן¹⁰⁷.
(107) כזה :

[משנ"ב ס"ק סג]
בין ששקראי שנים יחד ודבוקין ומעריין זה בזה¹⁰⁸.
(108) ואתרוג תיוב שיש בשני האתרוגים פיטם ועוקץ, וניטלה מאחד מהם פיטמתו, כתב הבכור יעקב (סיק מז) שביום הראשון פסול, וכשאר הימים יש להסתפק בזה, יש להקל מדין ספק ספיקא.

(102) ובטעם הדבר ביאר האור שמח (פי"ח מהל' לולב היא) שהידור ויפוי נקבעים לפי המוסכמות של בני אדם, ולכן הכל תלוי בשאר הפירות המצויים באותו מקום, ולפיכך כשקבעו חכמים שאתרוג הכותשי פסול לא פסלוהו אלא במקום שאינו מצוי. ומי"מ כתב (שם) בשם הרא"ש (סוכה פ"ג סי' יד) שעיקר ענין ההידור נמסר לחכמים. וראה גם בחתם סופר (סוכה לו, ב ד"ה במי"ט) שכתב שאין יאנהוהו אלא מה שהתורה מייפה עליו, ולא מה שאנו ממציאים יפויים והידורים וכן כתב החזון איש (ארוח סי' קמו ס"ק ל) שנבולי ההידור חפץ ה' כהסכם חכמים.

[משנ"ב ס"ק נט]
העגל פְּכָדוּר, פְּסוּל¹⁰³.
(103) כזה :
ואפילו אם יש לאתרוג פיטם הבולט למעלה, כתב החיים וברכה (ארת ונט) שפסול, והגר"ח קניבסקי (ארבעת המינים למהררין עמ' רמה) דחה, שאם האתרוג עגול ממש ככדור, אין דפיטם מצילו והוא פסול, אך אם אינו עגול כל כך, הפיטם מצילו, הכל לפי ראות העין. ודעת הגר"ח קרליץ (ארבעת המינים למהררין שם), שפיטם מציל בכל אופן של אתרוג העגול ככדור.

ואתרוג העגול ככדור ואין לו פיטם אך החוטם קצת בולט, הורה הגר"ח קרליץ (שם עמ' רמח) שאין זה נחשב עגול ככדור.

[שעה"צ ס"ק סה]
ומקח מקרבנים פָּנֵק ח מהלכות לולב הלכה ח נט דקשר בשאר יומי¹⁰⁴.
(104) שמד אחר שהזכיר בה"ח את פסול גידלו בדפוס, כתב בה"ט שכל פסולים אלו אינם אלא ביום הראשון, וכן הביא בבית הל' לעיל (סי' ט"ו) תרמו סי"א ד"ה נוטלו) שדעת הרב הנגיד שכל הפסולים שהזכיר הרמב"ם בפ"ו מהלכות לולב פסולים אף בשאר הימים, ומשמע שמה שהזכיר הרמב"ם בפ"ח כשרים בשאר הימים.

[ביה"ל ד"ה העגול]
עין פְּעֻסְתֵּי זָקָנִים, וְלֹא הֶעֱמַקְתִּיו¹⁰⁵.
(105) והיינו שהעטרת זקנים (על סעיף זה) כתב שיש לחוש לגירסה אחת בתוס' שגרסו 'כדור', כלומר שיש לפוסלו אפילו אם אינו עגול ממש ככדור אלא עשוי כעין דוד.

[משנ"ב ס"ק סו]
גְּדָלוֹ בְּרִפּוּס¹⁰⁶.
(106) ואתרוג הכפוף העקום כמגל, כתב הכ"י (סי' תרמח ד"ה ואם נפרצו) שכשר, משום שלא כל הדברים הפסולים בלולב פסולים

קִיט בְּאֵר הַגּוֹלָה

הַלְבוֹת לְוֹלֵב סִימָן תְּרֻמָּה

אֶתְרוֹג קִטָּן, *פָּחוֹת מִכִּבִּיצָה (טו) *פָּסוּל, אֲבָל אִם הוּא כִּבִּיצָה, *אֶפְלוּ אִם הוּא בֶּטֶר שֶׁעֲדָן לֹא כ שֶׁסְּמִינָא וְכַחֲמִים

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

זֶה וְלוֹקֵחַ אֶתֶּר וְכִדְאֵמִירָן הַפְּרִישׁ וְ אֶתְרוֹגִים כּוּ, הַלֵּךְ אֵין לָךְ בּוּ אֵלָא שְׁעָרוֹ, וְכִשְׁפָּעִירֵי חֲמִים אֶתְרוֹג כִּבִּיצָה לְשַׁעֲרוֹ וְכִינּוּן דְּשַׁעֲרָה לֵשׁ בּוּ כִּבִּיצָה שְׁפִיר נְפִיק פִּה, אִךְ מִיָּם נִקְרָא דְבַל שֶׁשַׁעֲרוֹ מִמָּקָמָא יֵשׁ לְחַמְרֵי שְׁלֵא לְבַדְךָ עֲלֵיו דְּשַׁפְּא אֵין דְּהִמְיִו

מִשְׁנֵה בְּרוּרָה

שְׂדֵרְפִין לְחִזּוּר אַחֲרֵיכֶם לְמִרְאָה אֶתְרוֹג לְאַחַר שֶׁשָּׁהוּ בְּכָלֵי זְמַן מִרְבַּח(110), אִו אֶפְלוּ (טז) בְּעוּדוֹ יִרְק בְּשֵׁר, דְּכִינּוּן שְׁחוּרָה לְמִרְאָהוּ עַל-כֵּרְתָךְ נִגְמַר פְּרִיו. וּמִפְּל מְקוֹם הַסְּפִימֵי הַתְּחִיבִים דְּאֵין לְסַמֵּךְ עַל זֶה לְמַצְעָה, וְאֵין לְקַנּוּת אֶתְרוֹגִים אֶלֶּא-אִם-כֵּן הַתְּחִיל (טז) בְּמַקְצָת(111) לְשׁוֹיב לְמִרְאָה אֶתְרוֹגֵי(112), דְּשַׁמְא יִהְיֶה נִשְׂאָר יִרְק. אֶתְרוֹג הַמִּרְכָּב, הַסְּפִימֵי (טז) הַפּוֹרְקִים שֶׁהוּא פָּסוּל, (טז) דְּלֹא מְקָרִי אֶתְרוֹג פְּלִלְיָה(113). וּמִרְכָּב הֵינּוּ מֵאֶתְרוֹג וְלִימְנִי(114) אִו פֶּאֶמְרָאנִי(115) אִו שׁוֹם פְּרִי אֶתְרַת, אֶפְלוּ אִם הַכְּרִיף עָנַף מֵאֵילָן אֶתְרוֹג לְחוּף לִימְנֵי(116), וְכַל-שֶׁכֵּן אִם הַכְּרִיף עָנַף מֵאֵילָן לִימְנֵי הוּף אֵילָן אֶתְרוֹג נֶאֱכָל אִם הַרְפִּיב מִשְׁנֵי אֵילָנֵי אֶתְרוֹג בְּיַהֲד, בְּגוֹן עָנַף אֵילָן שְׁפִירוֹתָיו דְּקִים וְקִטְעִים לְחוּף אֵילָן שְׁפִירוֹתָיו נְפִים, בְּשֵׁר. אֵלֶּיָה רַבָּה בְּשֵׁם ב"ח. (טז) וְיֵשׁ שְׁלֵשָׁה סִימָנִים שְׂנוּבֵל לְהַפִּיר אִם הוּא מִרְכָּב אִו לֹא(117): א) כִּי הַמִּרְכָּב תֵּלַק, וְלֹא-אֶתְרוֹג פְּלִיטוֹת קִטְנוֹת בְּכָל גּוֹפָה וְגַבְהָ לְהֵם. ב) הַמִּרְכָּב, הַעֲקָן בּוֹלֵט, וְהַתְּרוֹג הַעֲקָן שׁוֹרֵץ. ג) כִּי הוּף הַמִּרְכָּב רַבָּה, וְהַמְהוּל שְׁלוּ הוּא רַב, וְהַקְּלִפָּה הַמִּמְצָעֶת (דְּהֵינּוּ, בֵּין קְלִפָּה עֲלִינָה שֶׁהִיא רַבָּה כַּגְּלִיד כִּינּוּן הַחוּף שֶׁהוּן סְדְרֵי הַזֶּרַע עִם קְלִפָּתוֹ) דְּקָה, וְהַתְּרוֹג הוּא לְהַפֵּךְ, כִּי הַקְּלִפָּה עָבְהָ, וְהַחוּף קָצֵר, וְהוּא בְּמַעַט יָבֵשׁ. וְיִבְעֵל-תְּ

אֶתְרוֹגִים הַמְּרֻכְבִּים. וְזֶה לְשׁוֹן הַכַּפּוּרִי-יַעֲקֹב: זֶה פְּשׁוּט שֶׁהַתְּרוֹגִים הַגְּדוֹלִים אֶצְלֵנוּ בְּמִדְּוֵת אֶשְׁכְּנוּ בְּגוֹלוֹת שֶׁל שׁוֹרִים כְּלָם מִרְכָּבִים הֵם, אֲבָל אוֹתָם שְׂבָאִים מֵאִישְׁלֵא וְהֵם סֶפֶק מִרְכָּבִים, לְכַאוּרָה יִהְיֶה קְשִׁרִים אִם אֵי אֶפְשֵׁר לְהַכְרִיעַ, דְּנִיזֵל פֶּסַח רַבָּא, וְרַב הַתְּרוֹגִים שֶׁבְּעוֹלָם נִדְּוַע שְׂאִינִם מִרְכָּבִים(118); אֲכָן לְדִינָא צְרִיךְ עֵינָן, וְעַל-כֵּל-כֵּינִם סֶפֶק מִרְכָּב, אִם אֵין לוֹ אַחַר יִשְׁלוּ בְּלֹא בְּרַבָּה. עַד כַּאֲן לְשׁוֹנוֹ. וְלַעֲבִידֵי דְּרַעֲיָא אֶפְשֵׁר לומר, דְּלִהְיֵי מְכֻבֵּי פִּתְהָ פּוֹרְקִים עַל הַסְּפִימֵים אִךְ דְּאֵין רַבָּה-לֵּךְ, כִּמְדוּ שֶׁקְּהָבוּ הַפּוֹרְקִים הַתְּחִיבִים, מִשׁוּם דְּבַצְרוּרָה רַבָּא יֵשׁ לְסַמֵּךְ עַל זֶה, וְעַל-כֵּן אֵין לְמַחְזוֹת כְּמִי שֶׁסּוֹמֵךְ עַל זֶה וְכַבְרָה, כֵּן תְּרָאָה לְעִנְיָת דְּרַעֲיָא: * פָּחוֹת מִכִּבִּיצָה. עֵינָן בְּהַשְׁבָּחַת חֲמִס-סוֹפֵר סִימָן קֶסֶף, שְׁדִי בְּכִיצָה שְׂבֻתָּנִי, שְׂאֵף שֶׁכַּפְּיָאִים נִקְרְטֵנוּ, כִּפִּי טַה שֶׁהַעֲדֵי הַעֲלִיחַ בְּפִרְק עֲרִי-סְפִימִים, כִּי הַכֵּל לְמִי הוּמָן, אִם הִבִּיצִים נִשְׁתַּנוּ גַם גְּדוּל הַתְּרוֹגִים וְשִׁתְּנֵיהוּ(119), עֵינָן שֶׁם. וְלִפִּי דִּבְצַת הַכַּפּוּרִי-יַעֲקֹב, נִכּוּן לְכַעֲלֵ-נִפְשׁ לְהַזִּיר לְכַתְּמַלְחָה אַחַר אֶתְרוֹג שְׂגוּדֵל לְמַעַן בִּיצִים(120): * פָּסוּל. כֵּל שְׂבָעָה, שְׁלֵא נִגְמַר פְּרִיז לֹא נִקְרָא פְּרִי, וְאֶפְלוּ אִם הֵיָה בּוּ קְשִׁעוֹר וְכִיפִי הַקָּנָה נִשְׁמַט וְעַמֵּד עַל פָּחוֹת מִכִּבִּיצָה(121), מִכֵּל מְקוֹם פָּסוּל מִשׁוּם שְׂאִינֵי הַרְדִּי(122) [ח"א]. וְאִם אֵין לוֹ אַחַר: לְעָלְמוּ בְּלֹא בְּרַבָּה, וְהַפְּסוּלֵי בְּיוֹם רַאשׁוֹן [בְּסוֹרֵי יַעֲקֹב, ע"ש]: * אֶפְלוּ אִם הוּא בֶּטֶר וְכִי. עֵינָן בְּשַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה שֶׁהִיא בְּשֵׁם חֲכָי, שֶׁהַקְּשָׁה עַל הַכְּרִי הַבִּיתִי-יוֹסֵף שֶׁכַּתָּב דְּאֶפְשֵׁר לומר דְּסִמְנָא סוֹבֵר כִּמוּ שֶׁקְּהָבוּ הַסּוֹסְפוֹת בְּסוֹף דְּרִבְרִיהֶם וְכִי, וְהַשִּׁיב עֲלֵיו

שְׂכַת פֶּתַח עוֹד סִימָן, שֶׁבְּאֶתְרוֹג הַגְּרוּעִין זִקְוֵי לְאֶרֶץ הַתְּרוֹגִים(123), וְהַמִּרְכָּב הַגְּרוּעִין מִשְׂכָּב לְרַחֵב הַתְּרוֹגֵי. וְכַפּוּרִי-יַעֲקֹב פֶּתַח, שֶׁבְּדָק בְּאֶתְרוֹגִים הַרְגִּילִים אֶצְלֵנוּ וְיֵשׁ לְהֵם פֶּל סִימָנֵי אֶתְרוֹג בְּשֵׁר, שֶׁלְּפַעֲמִים הַגְּרוּעִינִם שׁוֹכְבִים בְּאֶרֶץ וְלַפְעָמִים בְּרַחֵב, עֵינָן שֶׁם, וְעַל-כֵּן עַל-יְדֵי סִימָן זֶה אֵי אֶפְשֵׁר לְהַכְחִיז פְּלִלְן. וְכַתֵּב בְּתְשׁוּבַת חֲמִס-סוֹפֵר תֵּלַק אַחֲרֵי-חִיִּים סִימָן קֶסֶף: אֶתְרוֹגִים שֶׁיֵּשׁ לְהֵם סִימָנִים שְׂמַבְחוּץ, דְּהֵינּוּ הַעֲקָן שְׂקִיעַ וְכִלְיֹתֵי רַבָּה, אֵין לְחַשׁ שְׂמָא יִמְצָא בְּסִימָנִים הַפְּנִימִים הַפֶּךְ מִנֶּה. וְיִמְשַׁמַּע מִנֶּה, דָּאִם יֵשׁ לוֹ רַק סִימָן אֶחָד שְׂמוּדָה שֶׁהוּא אֶתְרוֹג וְהַסִּימָן הַשְּׂנִי מוּדָה שֶׁהוּא מִרְכָּב, בְּגוֹן שֶׁהוּא חֵלֶק וְהַעֲקָן שְׁלוֹ שׁוֹרֵץ, יֵשׁ לְהַמְדִיר מִסְּפִקָא(124), וְכֵן פֶּתַח בְּמִדּוֹ וְקִצְעָה. אֲמַנִּים בְּסִימָן זֶה מְפַקֵּק הַחֲמִס-סוֹפֵר מֵאֵד בְּעֵינֵי הַסִּימָנִים אֶתְרֵי שְׁלֵא נִזְכָּרוּ בְּשִׁים, וְנִצְרָה דְּלְמַצְעָה (עו) אֵין לְסַמֵּךְ עַל סִימָנִים כְּלָל לְהַקְלִיט, וְדִינָן שֶׁל אֶתְרוֹגִים דְּרִין עוֹף טוֹר וְדִנְאָל בְּמִסְתָּר, דְּהֵינּוּ שְׂאוֹתוֹ הַמְּקוֹם: יִהְיֶה מְחֻזָּק מְנַיִם קְדָמוֹנִים שֶׁאֶתְרוֹגֵיהֶם אֵינִם מִרְכָּבִים. וְיִמְסִים שֶׁם: הַעוֹלָה מִנֶּה, כֵּל הַתְּרוֹגִים שְׂאִינִם מִיַּעֲנִינוּע [וְהוּא הַדִּין מְקוֹם אַחַר הַמְּחֻזָּק בְּכַשְׁרוֹת מְנַיִם קְדָמוֹנִים] אֵין לְקַח כְּלֵי תְּבִיחֵ-הַכְּשֵׁר, שִׁינְדַע הַפְּעִידֵי שְׂאִינִם מִהַמִּרְכָּבִים, וְאֵין לְסַמֵּךְ עַל הַסִּימָנִים, עַד כַּאֲן לְשׁוֹנוֹ, וְכִינּוּן זֶה פֶּתַח גַּם-כֵּן בְּסִפְרֵי שְׁנוֹת-חִיִּים בְּסִימָן עִיר, עֵינָן שֶׁם; אִךְ בְּיוֹסֵטוֹב שְׁנֵי שֶׁהוּא דְּרַבָּנָן, יֵשׁ לְסַמֵּךְ עַל הַסִּימָנִים אִךְ לְמֵאן דְּסִבְיָא לֵה דְּגַם בְּיוֹסֵטוֹב שְׁנֵי פָּסוּל מִרְכָּב, עֵינָן שֶׁם. אֲכָן בְּאַמְחָה, אִידוּת כְּתָב הַהַדְּשֵׁר יֵשׁ גַּם-כֵּן הַרְבֵּה לְדַקְדָּק: א) שֶׁצְרִיךְ לְמַצָּא אֲנָשִׁים שֶׁיִּכְרִיו הֵיטֵב חֲתִימַת הַמַּעֲדִי, אִו עַל-כֵּל-פְּנִים שֶׁהַסּוֹחֵר עֲצוּמוֹ יִכְרִי כְּתָב הַהַדְּשֵׁר וְהוּא יִהְיֶה מְחֻזָּק לְנוּ בְּכַשְׁרוֹת; ב) עַל הַתְּרוֹגִים שְׂאִינִם מְחֻזָּקִים מְכַבֵּר בְּכַשְׁרוֹת, לְהַעֲדִי שְׂאִינִם מִרְכָּבִים — לְזֶה אֵין לְהַמְדִין לְהַמַּעֲדִי (עו) וְכֵן אִם הוּא מְחֻזָּק בְּכַשְׁרוֹת, וְצְרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה יָרֵא שְׂמִים לְדַקְדָּק, דְּאוּלֵי מְטַעֵי קְטַעֵי, וּבְפִרְט בְּמִלְאֶכֶת הַנְּטִיעָה. גַּם מְצוּי עוֹד בְּפִה רְמִיזוֹת בְּעֵינֵי זֶה, שֶׁהוּא מְנַיִם כְּתָב הַהַדְּשֵׁר עַל תְּבִיחָה אַחַת, וְהַסּוֹחֵר קְשִׁמְכָר אוֹתוֹ קַעֲסִי-לֵב מְנַיִת הַתְּכָב עַל קַעֲסִי-לֵב אַחַר, וְעַל-כֵּן יֵשׁ לְדַקְדָּק לְקַנּוּת מֵאִישׁ נְאֻמָּן, וְאִם מוּצָא לְקַנּוּת אֶתְרוֹג מֵאֶחָד מִקְדוּמֹת הַיְדוּעִים מְעוֹלָם וּמְחֻזָּקִים שְׂאִינִם מִרְכָּבִים, (עו) יוֹתֵר טוֹב לְקַנּוּת מִהֵם. וְעֵינָן בְּכַאוּר הַלְכָה מִה שֶׁכַּתְּבֵנוּ בְּשֵׁם הַכַּפּוּרִי-יַעֲקֹב, וְלִפִּי הַמְּבַאֵר שֶׁם נִרְאָה, דְּבַדְּיָעֵבֵד שֶׁשְׂבָבֵר קָנָה אִו שְׂאִין לוֹ מִקְדוּמֹת הַיְדוּעִים לְמַחְזָקִים, נִרְאָה דְּיוֹכֵל לְסַמֵּךְ עַל שְׂפִי סִימָנִים שְׂמַבְחוּץ וְלְכַבֵּר גַּם-כֵּן, וְכִמוּ שֶׁפְּתַחְנוּ לְמַעֲלָה. וְדַע, שֶׁהַסְּפִימֵי הַתְּרוֹגִים דְּיֵשׁ לְהַמְדִיר לְעֵנָן אֶתְרוֹג הַמִּרְכָּב אֶפְלוּ בְּשָׂאָר יָמִים. וְאִם אֵין לוֹ אַחַר בְּצִיר, יֵשׁ לְטָלוּ כֵּל שְׂבָעָה בְּלֹא בְּרַבָּה. (עו) וְיֵשׁ מְחִמְדִין דְּאֶפְלוּ לְטָלוּ בְּלֹא בְּרַבָּה גַּם-כֵּן אֵין פְּדָא, דְּלִמָּא אֶתִּי לְמַסְרָךְ לְצִאָת בּוּ פְּמִיר. וְלַעֲנָן הַדְּסִים, אִם יוֹדַע שֶׁהֵם מִרְכָּבִים אֵין לְטָל אוֹתָם, דְּפְסוּלִים הֵם כִּמוּ אֶתְרוֹגִים, אִךְ בְּסַתְמָא, מִשְׁמַע בְּאֶתְרוֹגִים שְׂאִין לְחַשׁ, דְּסַתְמָא אֵינָן מִרְכָּבִים (עֵינָן בְּפִרְי-מְגוּדִים בְּסִימָן תְּרֻמַּת אוֹת יא). וְמִה שֶׁצְרִיכָה הַשְׂבוּת-יַעֲקֹב לְפָסֵל אוֹתָן הַגְּדוֹלִים בְּגוֹלוֹת הַשְּׂרָיִים מְכֻנֵי חֲשֵׁשׁ מִרְכָּבִים, תֵּלְקוּ עֲלֵיו הַתְּכָבִים צְבִי וְהַפְּנִים מֵאִידוּת, וְעֵינָן בְּכַפּוּרִי-יַעֲקֹב שְׂכַתָּב שְׂכֵן פִּשְׁט הַמְּנַהֵג לְהַכְשִׁירֵם: **כב (טו) פָּסוּל.** וְאֶפְלוּ אִם (עו) אֲנוּ מְשִׁעִרִים שְׂאִינֵנוּ בְּכָר, שְׂאִין סוֹפֵר

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

(טו) הַרְבֵּה אֶתְרוֹגִים, דְּלֹא כְּפִיחַ שֶׁמְחִמְרֵי בְּזַה(120): (ע) רוּצָה לומר, דְּאִו פְּלִינָן בְּרַדְאֵי שֶׁלְּפָסוּף יִשׁוּב כְּלוּ לְכַרְאָה אֶתְרוֹג: (עו) לְכוּשׁ וְהַמְרָם פֶּאֶדְרָא"ה וְהַתְּרַמַּ אֶלְשִׁיף וּמְגוּן אֶבְרָהָם וְשְׂבוּת-יַעֲקֹב וְכַעֲל הַסְּמִיעַ הַמּוּבָא בְּתְשׁוּבַת ב"ח [וְגַם הַט"ו מְסִים שְׁלֵא לְכַרֵּךְ עֲלֵיהֶם אֶפְלוּ בְּשַׁעֲרַת הַתְּחִין] וְחֲמִס-סוֹפֵר וְיִבְחֵי מֵאִיר וּש"א: (עו) מְגוּן-אֶבְרָהָם: (עו) רַבָּאִי בְּשֵׁם מְהָרִים פֶּאֶדְרָא"ה. וְכַתֵּב בְּכַפּוּרִי-יַעֲקֹב דְּמַה שֶׁכַּתֵּב בְּשׁוּרֵי פְּנִים מֵאִידוּת דְּמִרְכָּב אֵין פָּסוּל כְּדִאֲרִיתָא, הוּא כְּנֻגַּד כֵּל הַפּוֹרְקִים שֶׁהוּמִיר שֶׁם מְקָדָם, עֵינָן שֶׁם: (עו) וְכִהָ דְּנִזְכָּרוּ סִימָנִים, הֵינּוּ שְׂאִם בָּא אֶחָד וְאֶחָד שֶׁאֶתְרוֹגִים שְׁלוֹ הוּא מְמַקֵּם לְשִׁפְחוּזִים הַתְּרוֹגִים שְׁלוֹ לְאִינִם מִרְכָּבִים וְהַסְּפִימֵים מִרְאִים לְהַפֵּךְ, אִינֵנוּ נְאֻמָּן [ח"ס שם], וְגַם בְּכִיתֵי-מֵאִיר מְפַקֵּק עַל עֵינֵי הַסִּימָנִים, עֵינָן שֶׁם בְּסוֹפּוֹ: (עו) שְׁנוֹת-חִיִּים שֶׁם: (עו) וְצְרִיכֵין הַסּוֹחֵרִים הַגְּדוֹלִים לְיַדַע, כְּשֶׁמְחֻזָּק לְהֵם לְקַנּוּת הַתְּרוֹגִים מִשְׁנֵי מְקוּמֹת, אֶחָד מִשְׂתַּרְאִלִּים וְאֶחָד מִנְּקָרִים, וְשִׁנְיָהם בְּעֵינֵי הַהַדְּשֵׁר הֵם שׁוֹרִים. יִקְנוּ מִשְׂתַּרְאִלִּים, וְכִמוּ דְּכַתִּיב "אִו קָנָה מִיַּד עֲמִיתְךָ", וּפְרַשׁ רַש"י [וְהוּא מִהַסְּפָרָא, אִם תְּרָצָה לְקַנּוּת קָנָה מִן יִשְׂרָאֵל תְּכַרֵּךְ: (עו) עֵינָן ס"ו וְפִרְי-סְפָרִים: (עו) חוֹסְפוֹת בְּתַרְזֵין קֶסֶף, וְכֵן כְּהָבוּ הַתְּרוֹגִים: תְּרָוּם: 1 לִיבוּן. 2 תַּפְחוּ. 3 תְּבִיחָה. אֶרְבֵּז.

הלכות לולב סימן תרמח

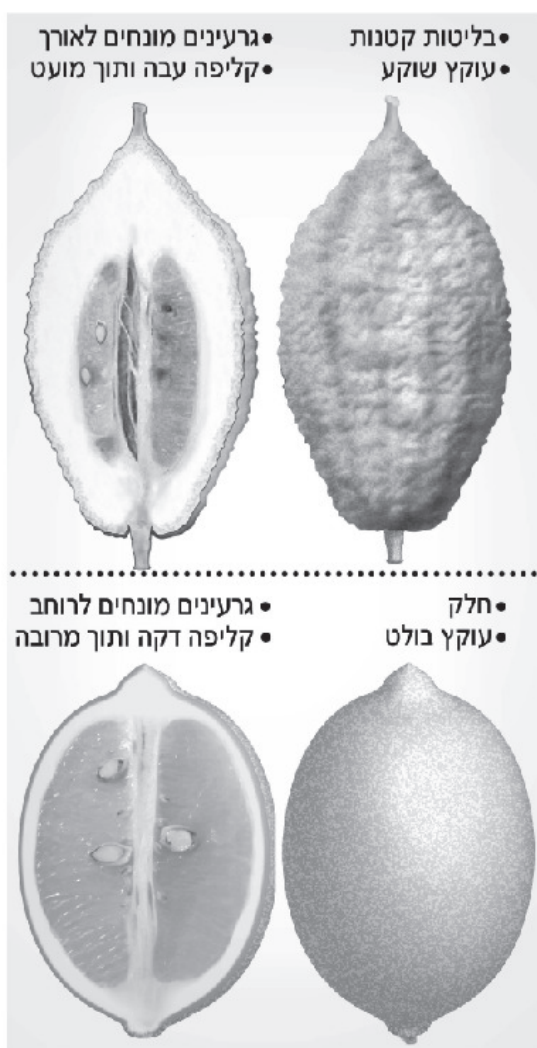
ביאורים ונוסחים

ברגליהן אבקה מעץ לימון לעץ אתרוג, הורה הגרש"ז אייערברך (בשורות ארבעת המינים עמ' קפב) שכשר, כזן שאין בכח אבקה זו להצמיח בפני עצמה, ולכן אף אם יתברר על ידי בדיקות מעבדה שיש באחרונים שלנו חלק לימון, אין זו הרכבה הפוסלת את האתרוג (כשירדע שלא הורכב באופן אחר), אכן, דעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף א"ח סי' קל) שאין להרכיב לבתחילה באופן זה.

[משנ"ב שם]

שנוכל להכיר אם הוא כִּרְכָב או לא¹¹⁰ וכו', הנרעין יקוף לאורך הקִּתְרוּגִים¹¹¹ וכו', יש להחמיר מספקא¹¹² וכו', ודעתו דלמַעֲשֶׂה אֵין לסמוך על סימנים קָלִל לְהַקְלִי¹¹³.

[116] כוח א

• גרעינים מונחים לאורך
• קליפה עבה ותוך מועט

• בליטות קטנות
• עוקץ שוקע

• גרעינים מונחים לרוחב
• קליפה דקה ותוך מרובה

• חלק
• עוקץ בולט

[ביה"ל ד"ה שחמה]

רוב הקִּתְרוּגִים שְׂעוּקִים יְדוּעֵי שְׂאִיִּם מְקַבְּלִים¹¹⁰.

110) ובזמנינו, נשאר השונה הלכות (סלי"א) בצ"ע האם אפשר לסמוך על זה שרוב האחרונים בעולם אינם מורכבים.

[משנ"ב סי' סה]

לְאַחַר שֶׁיְהוּ בְּכָלֵי זְמַן מְרַבֵּה¹¹⁰ וכו', אֶלֶּאֱדַבְרֵיךְ הַתְּחִיל בְּמַקְצֵה¹¹¹ לְשֵׁיב לְמַרְאֵה אֶתְרוּגֶיךָ¹¹².

110) ומשמע שאפילו שרק בגלל שהייתו בכלי השתנה צבשו למראה אתרוג, ובלי הכלי לא היה צבשו משתנה מיזם כשר, ועל פי זה הורה הגר"ש אלישיב (תורת ד' מינים סי' כ"ח ס"ד והע' ד') שאתרוג שצבשו ירוק כברתי מוסוג הידוע שאינו יכול להגיע מעצמו למראה אתרוג ורק אם יטמינהו בתפוחים יחזור למראה אתרוג, הרידו כשר.

111) והטעם שאין בזה פסול של מנומר במראות כשרים (ראה לעיל סי' קנ"ח) שהרי רק התחיל להצמיח ועדיין אין כולו גוון אחר, ביאר הגר"ש אלישיב (תורת ד' מינים סי' כ"ג ס"ב, והע' ג') משום שהכל נחשב למראה אתרוג, ואין פסול מנומר במראה אתרוג.

112) דעת הגרש"ז אייערברך (הלכות שלמה סיכות פ"ז סכ"ג), שלבתחילה יש להדר שיהיה האתרוג צהוב ולא ירוק. דעת הגר"ש קרליץ (חוט שני טובות עמ' רפד), שיש להעדיף לברך על אתרוג צהוב אף שאינו מהדר, אם אין עליו פקפוק בכשרותו, מאשר לברך על אתרוג ירוק כזה, ואתרוג ירוק בהיר כשר לבתחילה.

[משנ"ב שם]

דְּלֹא מְקַרֵי אֶתְרוּג קְלִילִים¹¹³, וּמְרַבֵּב הֵגוֹ מֵאֶתְרוּג (לִימוֹנִי¹¹⁴) וכו', עָנָה מֵאֵילָן אֶתְרוּג לְחוּךְ לִימוֹנִי¹¹⁵.

113) וכעין זה ביאר החזו"א (כלאים סי' ג' ס"ק ז' ד"ה ואב) שלענין מצוה קבלנו מאמתינו שפרי עץ הדר הבתוב בתורה הוא אתרוג דוקא ולא המורכב, וראה עוד בדבריו (שם סי' ב' ס"ק טו' ד"ה ולפיכך).

טעמים נוספים כתבו הפוסקים לפסול מורכב באתרוג: א. הלבוש (סי' תרמט ס"ד) כתב שנאסר כיון שנעבדה בו עבירה של איסור כלאים. ב. הטי"ז (שם סי' ג') ביאר שפסול מורכב הוא משום חסר, כי חלק הלימון שבו נחשב כמי שאינו, והוסף, שאף בשאר ימי החג שחכר כשר בהם, אך כאן יש להוסיף שגם רובו אינו ממין אתרוג, שבאופן זה פסול כל שבעת ימי החג. ג. בשו"ת חלקת יואב (סי' לב) כתב בשם שו"ת השיב משה (א"ח סי' ב'), וכן כתב הבג"ד ישע (סי' טז א"ח בא) שבין שיש באתרוג גם לימון עובר משום יבל תוסף, שהרי פרי אחר אמר דהמנא ולא שנים. ד. הכפות תמים (סוכה ל"א) כתב שהמורכב אין טעם עצי ופריו שוים.

114) ותולדת המורכב, הדיינו אם לקחו ענף מהעץ המורכב ונטעוהו מחדש ללא הרכבה, וגדל בעץ פרי שנראה כאתרוג, דעת השערי תשובה (סי' תרמט ס"ק ד') שכל הטעמים שנאמרו בפסול מורכב (ראה הע' הקודמת) אינם שייכים בתולדת המורכב, ולכן אתרוגים אלו כשרים (והאר"ך בזה בספר שו"ת בית אפרים א"ח סי' נ"ח). מאידך, דעת החזו"א (כלאים סי' ג' ס"ק ז') שאם הראשון פסול אף השני פסול, ובספר ארבעת המינים השלם (מילואים לאתרוג אות ג') הביא שכן דעת רבי מאיר אייערברך בעל האמרי בינה, ורבי שמואל כלבט (באגרותיהם מענת תרל"ז שנרפכו בקונטרס פרי עץ הדר) שגם תולדת עץ המורכב פסולה.

115) ואתרוג המורכב על ידי 'האבקה' הדיינו שהדבריים מעבירות

117) ואתרוג בלי גרעינים כלל (כגון אתרוגי מרוקן), כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ע"ו) שאין בו חשש כלל, כי אין תנאי בדבשר המשך במילואים עמוד 84

